

شهید مدرّس

ماه مجلس

غلامرضا گلپایز

گلی زواره، غلامرضا، ۱۳۳۷ -

شهید مدرس، ماه مجلس / تألیف غلامرضا گلی زواره -

تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۸۳.

۱۹۲ص: مصور. - (دیدار با ابرار)

ISBN 964-304-186-7

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۱۸۳-۱۹۰؛ هم چنین به صورت زیرنویس.

۱. مدرس، حسن، ۱۲۴۹-۱۳۱۶ - سرگذشتنامه. ۲. ایران - سیاست و

حکومت - قرن ۱۴. ۳. ایران - تاریخ - پهلوی، ۱۳۰۴-۱۳۲۰. ۴. روحانیت -

ایران - فعالیتهای سیاسی. الف. مؤسسه انتشارات امیرکبیر، شرکت چاپ و

نشر بین الملل. ب. عنوان.

۹۵۵/۰۸۲۰۹۲

DSR ۱۴۸۶/م ۴ ک ۸۴

۳۸۳-۳۱۳۱۱م

کتابخانه ملی ایران

دیدار با ابرار

شهید مدرس

ماه مجلس

مؤلف

غلامرضا زواره گلی

ناشر

شرکت چاپ و نشر بین الملل وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر

نوبت چاپ اول - تابستان ۱۳۸۴

چاپ و صحافی چاپخانه سپهر

شمارگان ۳۰۰۰ نسخه

قیمت ۱۲۰۰۰ ریال

ISBN 964-304-186-7

شابک ۹۶۴-۳۰۴-۱۸۶-۷

حق چاپ محفوظ است

E. Mail: intipub @ amir- Kabir. Com

WWW. Intipub. Com

فهرست

۹	سخن پژوهشگرده
۱۱	مقدمه

فصل اول: طلوع یک ستاره

۱۷	تبار مدرّس
۱۹	چشمه جوشان کویر
۲۱	بازوی مجروح
۲۲	در مکتب استاد
۲۵	دامدار فاضل
۲۷	در جوار نور
۲۹	بر کرسی تدریس
۳۱	آغاز مبارزه
۳۴	دشمنان دوست‌نما

فصل دوم: مدرّس، دانشمندی وارسته

۳۹	بر فراز قلّه فقاقت
۴۱	تدریس و تدبیر
۴۴	در هرصه پژوهش
۴۹	آثار و تألیفات

۵۲.....	جهان اسلام در نگاه مدرّس
۵۵.....	شرافت علم
۵۷.....	نگرش تاریخی
۵۷.....	مدرّس و قیام تنباکو
۶۰.....	قناعت و کرامت

فصل سوم: ناظر صالح

۷۳.....	مقدمات تشکیل مجلس دوم
۷۶.....	مجتهد طراز اول
۷۸.....	سفر یابركت
۸۰.....	مهتاب در مجلس
۸۲.....	مخالفت با اولتیماتوم روس
۸۵.....	برگزیده مردم
۸۷.....	طبل جنگ
۸۸.....	حکومت سیار
۹۳.....	در بارگاه عثمانی
۹۶.....	دود بیداد

فصل چهارم: مبارزه با آفات هویت

۱۰۱.....	شجاعت معنوی
۱۰۲.....	سرطان سلطه
۱۰۳.....	باتلاق استعمار
۱۰۹.....	کسوت رزم
۱۱۱.....	کابینه سیاه
۱۱۶.....	محبوب محبوس
۱۱۸.....	طفیان تباهی

فصل پنجم: ستیز یا ستم

آزار واگیر.....	۱۲۵
بلوای جمهوری.....	۱۲۶
گونه نیلی.....	۱۲۹
ابر سیاه در آسمان ایران.....	۱۳۶
استیضاح.....	۱۳۹
دفع افسد با فاسد.....	۱۴۲
کمیتۀ سعادت.....	۱۴۵
شب شوم استبداد.....	۱۴۸

فصل ششم: جاودانۀ تاریخ

ترور کور.....	۱۵۳
حق در محاق.....	۱۵۷
پیراهن خونین.....	۱۵۸
قلعۀ خواف.....	۱۶۰
شهادت در غربت.....	۱۶۲
بزرگداشت مقام مدرّس.....	۱۶۶
از نگاه امام.....	۱۶۷
دیدگاه مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای.....	۱۷۰
از نظر علمای شیعه.....	۱۷۱
از قلم نویسندگان.....	۱۷۲
توصیف مخالفان.....	۱۷۴
منابع.....	۱۷۹

سخن پژوهشگرده

قال رسول الله ﷺ: عند ذكر الصالحين ينزل الرحمة

(بحار، ج ۹۳، ص ۳۴۹)

از ویژگی‌های انسان، «اثرگذاری» و «اثرپذیری» است.

تاریخ و فرهنگ و تمدن راگسائی می‌سازند که با دانش سرشار و نبوغ علمی، یا با روحیات والا و اخلاقیات ارزشمند، یا بیدارگری‌های اجتماعی و مبارزات سیاسی، بر اندیشه و روان و رفتار انسان‌های عصر خویش و اعصار بعدی، تأثیر می‌گذارند.

از سوی دیگر، تحولات فکری و اخلاقی و رفتاری بسیاری از انسان‌ها، الهام گرفته از شخصیت‌های دینی، اجتماعی، علمی، سیاسی و مبارزاتی است و در امتداد عوامل تأثیرگذار بر آنان، به چهره‌های عظیم و انسان‌های والا و استثنایی می‌رسیم که برای انبوهی از مردم، نقش «الگو» و سرمشق داشته‌اند و امواج حرکت آفرینی‌های آنان، فراتر از عصر خویش رفته است. و بالأخره، فراوانی چهره‌های ماندگار شخصیت‌های با عظمت در هر ملت و مکتب و آیینی از افتخارات آنان به شمار می‌آید و اگر ادعا شود که نوابغ، دانشمندان، علمای مبارز و مجاهد، مؤلفان و مصلحان هر جامعه و ملت، پشتوانه فرهنگ آن قوم به شمار می‌روند، سخنی گزاف نخواهد بود. به خود می‌بالیم که فرهنگ اسلامی و باورهای شیعی ما در طول

تاریخ، از چنین پشتوانه‌های افتخار آفرینی برخوردار است و تداوم اسلام و معارف اهل بیت و ذخایر علمی آل محمد علیهم‌السلام و فرهنگ قرآن و حدیث و فقه و سیره و فلسفه و کلام، در سایه مجاهدات عظیم و سخت‌کوشی‌های ستودنی و اعجاب برانگیز عالمان دین و شخصیت‌های شیعه بوده است. این همه، انگیزه نیرومندی است تا به شناختن و شناساندن عالمان دین و افتخارات علمی شیعه بپردازیم و نسل امروز را با خدمات و زندگی پر بار و الهام بخش مفاخر اسلام و تربیت یافتگان مکتب اهل بیت آشنا تر سازیم.

مجموعه دیدار با ابرار، که با همت جمعی از فضلاء جوان حوزه علمیه قم تدوین و نگارش یافته و مورد استقبال شایسته قرار گرفته است، گامی کوچک در راستای این وظیفه بزرگ است. باشد که امروزیان و علاقه‌مندان به کتب شرح حال بزرگان از حاصل این پژوهش، که سعی شده تا حد امکان به قلمی روان عرضه شود، بهره‌مند شوند و این مجموعه، جلوه‌های ماندگار زندگی فرزندان و فقها و عالمان برجسته دین را بر رواق اندیشه‌های حق‌جویان بتاباند و مورد استقبال و استفاده قرار گیرد. به امید قبولی این خدمت ناچیز علمی، در پیشگاه والای اولیای الهی و هادیان ربانی، اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام.

نقد و نظر عالمانه شما را ارج می‌نهیم.

نشانی ما:

قم، میدان آستانه، پژوهشکده باقرالعلوم علیه‌السلام، صندوق پستی

۳۷۱۸۵/۱۳۵

تلفن تماس ۷۷۴۰۳۶۹، دورنگار ۷۷۴۰۳۵۵

مقدمه

قال الصادق عليه السلام:

«إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَدَعْ الْأَرْضَ بِغَيْرِ عَالِمٍ وَ لَوْلَا ذَلِكَ لَمْ يُعْرِفِ الْحَقُّ
مِنَ الْبَاطِلِ؛ خداوند زمین را بدون عالم وانگذاشت و اگر چنین
نمی‌کرد، حق از باطل تشخیص داده نمی‌شد.»^۱

ستاره‌ای بدرخشید و ماه مجلس شد دل رمیده ما را انیس و مونس شد
«حافظ»

نیاز به الگو یکی از خصوصیات فطری آدمی است. آسوه برخلاف
اسطوره، مجموعه‌ای راستین از باورهای دینی و اعتقادات قلبی انسان
است که در صحنه عمل در سیمای رسولان الهی و ائمه هدی و پیروان
واقعی آنان، ظاهر می‌شود. در واقع پیامبران و امامان، مظهر اسلام
راستین و جلوه یا تجسمی از مکتب حیاتبخش اسلام می‌باشند. آنان از
وحدت کامل شخصیت برخوردارند و به آنچه اعتقاد داشته و برای آن
تبلیغ می‌نمایند، عمل می‌کنند.

اسلام برای آنکه به یکی از نیازهای فطری انسان، یعنی وجود آسوه
پاسخ گوید، پیامبران و جانشینان آنان را به عنوان نمونه‌ای نیکو در صورت

۱. اصول کافی، ج اول، کتاب الحجّه.

و سیرت و سنت معرفی می‌کند.^۱ در طول تاریخ دشمنان انسانیت وقتی مشاهده می‌کردند که انسانها چنین نیازی را در خود می‌بینند، برای نفی ارزشهای الهی به اسطوره‌های افسانه‌ای و خیالی متوسل می‌شده‌اند و آن زمان که می‌دیدند مردم این باورهای غلط و تخیلات و اسطوره‌های موهوم را کنار گذاشته و به اسوه روی آورده‌اند، به قول قرآن می‌گفتند: ﴿لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾.^۲ آری باطل برای نفی و تحریف اسوه در صدد اسطوره‌سازی بوده است؛ چه در بعد فرهنگی و چه در بعد الگوسازی و قرآن با تکیه بر اسوه به طرد و نفی اسطوره پرداخته است.

هدف مشخص تعالیم اسلام، انسان‌سازی است و برای نیل به این امور الگوهایی را در طول تاریخ پرفراز و نشیب خود، فرا راه انسانها قرار داده است که با مشعلهای هدایتشان ظلمات را برطرف کرده، راه سعادت و رستگاری آدمیان را روشن و هموار ساخته‌اند. این اسوه‌ها با نیت‌هایی خالص و بی‌ریا و در اوج تقوا و عرفان، همه ارزشهای والای فرهنگ اسلامی را در روح و روانشان بارور ساخته‌اند؛ تا همه حرکات و موضعگیریهایشان عزت، عظمت و حقانیت اسلام را فریاد زند. این نمونه‌های عالی فضایل انسانی به عنوان نموده‌ها و چهره‌های برجسته مکتب اسلام در جوهره اسوه با شخصیت‌های کاذب و دروغین معاصر خویش به مبارزه برخاسته و در جهت محو شرک، نفاق و ستم کوشیده‌اند. آنچه را که خواسته است جانشین حقایق و ارزشها گردد از بین برده، یا به افشای آن پرداخته‌اند. از آنجاکه علمای اسلام وارث انبیا و ادامه دهنده راه ستارگان آسمان امامت و ولایت می‌باشند، زندگی و رفتار و اعمال آنان

۱. ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ احزاب، ۲۱.

۲. انفال، ۳۰.

می‌تواند برای جامعه و بویژه نسل جوان سرمشق خوبی باشد. بخصوص آنکه گروهی از نورانیت انقلاب اسلامی سوء استفاده نموده و در پرتو این روشنایی و امنیت و آرامشی که ارمغان آن است، می‌کوشند تا به بهانه احیای مسائل ملی و قومی به همان اسطوره سازی پردازند و چهره‌های افسانه‌ای را به جامعه اسلامی به عنوان نمونه معرفی کنند.

از سوی دیگر، غرب - که چون خفاش از این فروغ معنوی گریزان شده و پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و گسترش آن در اقصی نقاط عالم، وی را به استیصال و درماندگی افکنده است - در صدد است تا با یورش فرهنگی و پرتاب تیرهای زهرآگین ابتذال و بی‌هویتی، امت مسلمان ایران را از فرهنگ خود جدا سازد. بر ماست که در مقابل این توطئه‌ها هوشیار و بیدار باشیم و با ارائه الگوهای واقعی - که زندگی آنان سراسر درس و پند و آموزش و روش زندگی و مبارزه است - نقشه‌های اهریمنانه آن شب پرستان را خنثی کنیم و از خرمن فضایل علما و دانشوران اسلامی خوشه‌ها برچینیم.

فقیه مجاهد و عالم پرهیزگار «آیت‌الله سید حسن مدرس» یکی از چهره‌های درخشان تاریخ تشیع به شمار می‌رود که زندگی، رفتار، اخلاق و نیز جهت‌گیریهای وی در عرصه سیاسی و اجتماعی می‌تواند برای مشتاقان حق و حقیقت و شیفتگان فضایل، نمونه خوبی باشد. او همه موقعیتش را در راه اعتلای اسلام فدا ساخت و در راه نشر حقایق اسلامی مردانه استوار ماند و همان‌گونه بود که می‌گفت به خاطر مقابله ستمگران عصر، جنایتکاران وی را به «خواف» تبعید کردند و سرانجام در کنج عزلت و غربت به دست دژخیمان به شهادت رسید.

این نوشتار، اشاره‌ای کوتاه به زندگی ابر مردی دارد که بیرق مبارزه را

مردانه به دوش کشید و شجاعت تحسین برانگیزش چشم بداندیشان، زرپرستان و زورگویان را خیره ساخت. اگر ما به ذکر نامش می‌پردازیم و خاطره‌اش را گرمی می‌داریم، بدان جهت است که وی «پارسایی پایدار» و «بزرگواری ثابت قدم» بود که حتی یک لحظه هم با استبداد کنار نیامد، در مقابل ظلم و جور چون کوهی استوار ایستاد و همه عمر خویش را به سادگی زیست.

شهید مدرّس از ابتدای زندگی تا انتها، قناعت پیشه کرد و از پل لرزان و فانی دنیا سریع گذشت و با برداشت کم، بازدهی زیاد - آن هم در عرصه حکمت و اندیشه - عرضه داشت. وارستگی و زهد او یکی از عواملی بود که آن شهید را در مبارزه مستمر و وقفه ناپذیرش با استبداد و استعمار موفق ساخت و بیمها را از دل پاک و مهربانش زدود. شجاعت مدرّس از قدرت روحی و صفای معنوی او نشأت می‌گرفت. او مرد خدا بود و با عبادت و دعا و راز و نیاز، کمالات معنوی را کسب کرده بود. در اوج ساده‌زیستی آنچه را که داشت، به نیازمندان می‌بخشید.

در خصوص زندگی شهید مدرّس آثار متعددی تألیف شده است؛ ولی در این آثار کمتر به بعد اخلاقی، علمی و فضایل آن فقیه مبارز، پرداخته شده و بیشتر مبارزات سیاسی و فعالیتهای اجتماعی آن شهید بررسی شده است. این مجموعه سعی دارد ضمن رعایت اجمال و اختصار تمامی ابعاد زندگی آن خورشید فقاقت را به رشته تحریر درآورد.

غلامرضا گلی زواره